

PRÁVNÍ
RUKOVĚŤ

EVROPSKÉ MEZINÁRODNÍ PRÁVO SOUKROMÉ V KONTEXTU PRACOVNÍHO PRÁVA

Tereza Kadlecová

Wolters Kluwer
Česká republika

EVROPSKÉ MEZINÁRODNÍ
PRÁVO SOUKROMÉ
V KONTEXTU PRACOVNÍHO
PRÁVA

PRÁVNÍ
RUKOVĚŤ

EVROPSKÉ MEZINÁRODNÍ PRÁVO SOUKROMÉ V KONTEXTU PRACOVNÍHO PRÁVA

JUDr. Tereza Kadlecová, Ph.D.

Vzor citace: KADLECOVÁ, T. *Evropské mezinárodní právo soukromé v kontextu pracovního práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 212 s.

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Kadlecová, Tereza

Evropské mezinárodní právo soukromé v kontextu pracovního práva / Tereza Kadlecová.

– Vyd. 1. – Praha : Wolters Kluwer ČR, 2013. – 212 s.

ISBN 978-80-7478-341-8

341.9 * 349.2 * (4)

– mezinárodní právo soukromé – země Evropské unie

– pracovní právo – země Evropské unie

– monografie

341 – Mezinárodní právo [16]

© JUDr. Tereza Kadlecová, Ph.D., 2013

ISBN 978-80-7478-341-8

Poděkování

Ráda bych poděkovala všem, kteří mi byli, ať již přímo radou či nepřímo svými podněty, nápomocni při psaní této publikace, resp. mé disertační práce, která byla jejím podkladem. K těm, které bych za trvalou podporu a motivaci ráda zmínila jmenovitě, patří zejména moji rodiče a Götz.

Za zdárné překonání drobných tvůrčích krizí a inspiraci vděčím zejména své kolegyni a přítelkyni, JUDr. Nataše Randlové.

Kromě toho bych ráda vyslovila upřímné poděkování mé školitelce, prof. JUDr. Monice Pauknerové, CSc., DSc., a to jednak za její vstřícnost a rady během celého doktorandského studia i studia předchozího, jednak za impuls k sepsání této knihy.

Zvláštní dík patří i paní redaktorce Kláře Sýkorové za její spolupráci a velkou pomoc při finálních úpravách této publikace.

Tereza Kadlecová

O autorce

JUDr. Tereza Kadlecová, Ph.D. (* 30. 10. 1979) je absolventkou Právnické fakulty UK (2004), kde obhájila i svoji rigorózní (2005) a následně i disertační práci (2013) v oboru mezinárodní právo sou-

kromé a právo mezinárodního obchodu.

Autorka je advokátkou, která se ve své praxi zaměřuje na pracovní právo. Její specializace zahrnuje zejména přípravu pracovněprávní dokumentace (pracovních, manažerských i jiných smluv a dohod), přeshraniční kolize, ukončování pracovních poměrů a hromadná propouštění, organizační změny a restrukturalizace, ochranu osobních údajů, cestovní náhrady, vysílání zaměstnanců, opční plány a další benefitové programy, soudní i mimosoudní řešení sporů, jakož i dennodenní právní poradenství v oblasti pracovního práva.

Od roku 2013 spolupracuje s advokátní kanceláří Randl Partners, v letech 2006–2012 působila v advokátní kanceláři Weinhold Legal.

Autorka je spoluautorkou knih „Redundancy Law in Europe“ a „Age Discrimination in Europe“ (vydaných nakladatelstvím Kluwer Law International v letech 2008 a 2009) a pravidelně publikuje i v českém odborném tisku.

Je členkou České advokátní komory, členkou pracovní skupiny Americké obchodní komory ČR, EELA (European Employment Lawyers Association) a zakládajícím členem CzELA (Czech Employment Lawyers Association) – sdružení advokátů specializujících se na oblast pracovního práva. Od r. 2001 je také členem komorního smyčcového souboru Musica Quinta Essentia, kde hraje na violu.

Obsah

Poděkování	5
O autorece	6
Předmluva	11
Seznam zkratk	13

Část I.

Obecné otázky úpravy mezinárodního práva soukromého v rámci evropského práva	17
---	-----------

Kapitola 1 Vymezení základních pojmů	19
---	-----------

1.1 Evropské mezinárodní právo soukromé a pracovní právo – základní východiska	19
1.2 Mezinárodní právo soukromé	21
1.3 Pracovní právo	24
1.4 Evropské právo soukromé	25
1.4.1 Evropské právo soukromé v kontextu pracovního práva	27
1.5 Evropské mezinárodní právo soukromé	29
1.5.1 Evropské mezinárodní právo soukromé v kontextu pracovního práva	32
1.6 Praktická funkce evropského mezinárodního práva soukromého	32
1.7 Historický exkurs	34

Kapitola 2 Metody úpravy evropského mezinárodního práva soukromého	40
---	-----------

2.1 Úvod	40
2.2 Metoda kolizní	40
2.3 Metoda přímá	43
2.4 Perspektivy jednotlivých metod úpravy	45

Kapitola 3	Vztah evropského mezinárodního práva soukromého k národním úpravám	47
3.1	Obecná východiska	47
3.2	Několik poznámek směrem k úpravě mezinárodního práva soukromého v ČR.	48
Kapitola 4	Prameny právní úpravy – obecný komentář	52
4.1	Shrnutí základních pojmů	52
4.2	Prameny evropského mezinárodního práva soukromého.	54
4.2.1	Obecné shrnutí	54
4.2.2	Primární právo.	54
4.2.3	Sekundární právo	55
4.2.4	Terciální právo.	60
Část II.		
Pracovní právo v kontextu evropského mezinárodního práva soukromého		61
Kapitola 5	Nařízení Brusel I z pracovněprávní perspektivy	63
5.1	Základní charakteristika	63
5.2	Vývoj instrumentu	64
5.3	Předmět úpravy	66
5.4	Oblast působnosti	67
5.5	Systematika příslušnosti	71
5.5.1	Obecná pravidla	71
5.5.2	Využití obecných pravidel v pracovněprávních sporech?	72
5.5.3	Mezinárodní příslušnost a příslušnost vnitrostátní	73
5.6	Příslušnost pro individuální pracovní smlouvy	74
5.6.1	Účel zvláštní úpravy	74
5.6.2	Působnost regulace	75
5.6.3	Kritéria pro určení příslušného soudu	78
5.6.4	Vlastní pravidla příslušnosti	83
5.6.5	Implikace porušení pravidel o příslušnosti	91
5.6.6	Další relevantní ustanovení o příslušnosti	92
5.7	Uznávání a výkon soudních rozhodnutí jiných členských států EU	95
5.7.1	Aplikace nařízení Brusel I.	95

5.7.2	Uznávání	97
5.7.3	Výkon	99
5.8	Historický exkurs a pohled do budoucna	102
Kapitola 6	Nařízení Řím I z pracovníprávní perspektivy	107
6.1	Základní charakteristika	107
6.2	Vývoj instrumentu	108
6.3	Systematika a předmět úpravy	109
6.4	Oblast působnosti	111
6.5	Kolizní úprava pracovní smlouvy	113
6.5.1	Obecné poznámky	113
6.5.2	Volba práva	117
6.5.3	Další kolizní kritéria	120
6.5.4	Imperativní ustanovení	129
6.5.5	Veřejný pořádek	130
6.6	Historický exkurs	132
Kapitola 7	Směrnice o vysílání pracovníků	136
7.1	Účel úpravy a její vztah k jiným nástrojům	136
7.2	Působnost	137
7.3	Definice	138
7.4	Základní princip kolizní úpravy	138
7.5	Výjimky	140
7.6	Další nástroje	141
7.7	Implementace	142
Kapitola 8	Nařízení Řím II z pracovníprávní perspektivy	146
8.1	Základní charakteristika	146
8.2	Oblast působnosti	146
8.3	Systematika	148
8.3.1	Civilní delikty	148
8.3.2	Bezdůvodné obohacení, jednatelství bez příkazu a předsmulvná odpovědnost	150
8.4	Kolizní úprava protestní akce v kolektivním vyjednávání	151

Kapitola 9	Další relevantní úpravy	158
9.1	Obecné shrnutí	158
9.2	Instrumenty komplementární s nařízením Brusel I	158
9.3	Ostatní instrumenty	160
Kapitola 10	Česká vnitrostátní právní úprava	163
10.1	Význam české vnitrostátní právní úpravy	163
10.2	ZMPS	165
10.3	Nový ZMPS	168
Závěr		171
	Perspektivy dalšího vývoje	171
	Seznam literatury	173
	Příloha	178

Předmluva

Nemá zřejmě smysl zde sáhodlouze rozvádět realitu mobility pracovní síly v rámci Evropské unie a význam odpovídající právní úpravy. Každý právník, který se k oblasti pracovněprávních vztahů s mezinárodním prvkem byť jen přiblížil, ví dobře, jak důležitou roli může hrát zvolené právo a jak překvapivě důsledky zde může mít tradiční zásada ochrany zaměstnance.

Je proto s podivem, že dané problematice nebyla v české literatuře prozatím věnována specifická monografie. Tato publikace usiluje o nápravu tohoto stavu s tím, že jejím cílem je komplexní uchopení problematiky pracovního práva ve vztazích s mezinárodním prvkem, se zvláštním zaměřením na evropské právo. S tímto pojetím koresponduje i systematika této knihy – její těžiště tvoří jednak vybrané obecné otázky úpravy mezinárodního práva soukromého v rámci práva EU (i zde je však snahou upozornit vždy na jejich případné pracovněprávní implikace), jednak komentář k příslušným konkrétním právním úpravám, a to z perspektivy pracovního práva.

Propojení výše uvedených oborů, tj. pracovního práva, mezinárodního práva soukromého a evropského práva, je však podnětné i z dalších důvodů: Přestože se průnik uvedených právních úprav může opticky jevit jako velmi omezená materie, bylo by pochybením význam této látky devalvovat s ohledem na její rozsah. Je pravdou, že pracovněprávní otázkám nejsou rozhodně explicitně věnovány desítky ustanovení. Dosah této regulace je však mnohem širší, než by se mohlo na první pohled zdát, a to především z toho důvodu, že dotčená ustanovení nelze vnímat izolovaně; je třeba je číst vždy v kontextu celé příslušné právní úpravy, ať již se jedná o instrumenty evropského či národního práva. Pracovní právo zkrátka nelze násilně „odtrhnout“ od zbytku příslušné regulace, přestože je jejím plnohodnotným podoborem. Určitá obecná východiska jsou totiž klíčová i pro tento obor, nelze je tedy v zájmu komplexního pojetí daného tématu zcela opominout, z perspektivy tohoto oboru mohou navíc nabývat i další specifické dimenze. Dalším důležitým motivem je skutečnost, že předmětná materie skýtá řadu témat dosud v literatuře či judikatuře příliš nediskutovaných nebo řešených

nedostatečně či nejednoznačně. Jelikož se přitom často jedná o otázky pro praxi nikoliv nevyužitelné, pokusila jsem se nabídnout možné odpovědi, adresovat i kontroverznější témata a minimálně tak otevřít prostor pro další diskuzi či alespoň na dané problémy poukázat.

Pojetí této publikace usiluje o to, aby byla optimálně reflektována všechna výše uvedená východiska. Výsledné řešení je proto v podstatě výsledkem permanentního hledání odpovídající rovnováhy mezi „obecným“ výkladem a výkladem „zvláštním“ zaměřeným na čistě pracovníprávní otázky, hodnocením, zda má či může mít příslušná „obecná úprava“ i pracovníprávní implikace, a pokud ano, tak jaké. Podobně bylo třeba vyvažovat i hloubku výkladu – v určitých směrech se jeví jako nemístné zabývat se konkrétními aspekty (které jsou nadto ve specializovaných komentářích popsány mnohokrát a lépe), v jiných ohledech je vhodné od schematického výkladu ustoupit a přistoupit k bližšímu popisu a jindy je vhodné adresovat detaily a uvádět praktické příklady. Zda se tento žádoucí všeobecný „balanc“ podařilo najít, záleží již na posouzení jiných. I když je základem této knihy disertační práce, psala jsem ji především s tou motivací a cílem, aby byla ke skutečnému užítku všem, kteří se s řešením pracovníprávních vztahů s mezinárodním prvkem ve své praxi setkávají. Nakolik se mi to však podařilo, to mohou samozřejmě posoudit opět jen laskaví čtenáři.

V Praze, září 2013

JUDr. Tereza Kadlecová, Ph.D.

Seznam zkratek

Brusel I	nařízení 44/2001 o soudní příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech
Brusel IIa	nařízení 2201/2003 o soudní příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti
Bruselská úmluva	Bruselská úmluva o soudní příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních ze dne 27. září 1968
ČR	Česká republika
ES	Evropské společenství (nebo Evropská společenství)
EU	Evropská unie
EuZA	Europäische Zeitschrift für Arbeitsrecht
IPRax	Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts
Jenardova zpráva	zpráva k úmluvě ze dne 27. září 1968 o soudní příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních, Úř. věst. C 59, 5. března 1979, 1
LPS	zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů
Komise	Evropská komise
Nejvyšší soud či NS	Nejvyšší soud České republiky
Nový ZMPS	zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém

OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
ObčZ	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
pozn. aut.	poznámka autorky
Rabelsz	Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht
Rekodifikace nařízení Brusel I	nařízení 1215/2012 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (přepřacované znění)
Řím I	nařízení 593/2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy
Řím II	nařízení 864/2007 o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy
Římské instrumenty	Římská úmluva a nařízení Řím I
Římská úmluva	úmluva o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy, otevřená k podpisu v Římě dne 19. června 1980 (publikovaná ve Sbírce mezinárodních smluv pod č. 64/2006)
SbSD	Sbírka rozhodnutí Evropského soudního dvora
SEU	Smlouva o Evropské unii
SES	Smlouva o založení Evropského společenství
SFEU	Smlouva o fungování Evropské unie
Směrnice o ochraně zaměstnanců při insolvenci	směrnice 2008/94/ES o ochraně zaměstnanců v případě platební neschopnosti zaměstnavatele
Směrnice o převodu zaměstnanců	směrnice 2001/23/ES o sblížování právních předpisů členských států týkajících se zachování práv zaměstnanců v případě převodů podniků, závodů nebo částí podniků nebo závodů
Směrnice o vysílání pracovníků	směrnice 96/71/ES o vysílání pracovníků v rámci poskytování služeb

Směrnice o zřízení ERZ	směrnice 2009/38/ES o zřízení evropské rady zaměstnanců nebo vytvoření postupu pro informování zaměstnanců a projednání se zaměstnanci v podnicích působících na úrovni Společenství a skupinách podniků působících na úrovni Společenství (přepracované znění)
Soudní dvůr	Soudní dvůr EU, dříve Evropský soudní dvůr
Starý ZP	zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění do 31. prosince 2006
ZMPS	zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů
ZP	zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
Zpráva Giuliano-Lagarde	zpráva o Úmluvě o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy, Úř. věst. C 282, 31. října 1980, 1

ČÁST I.

Obečné otázky úpravy
mezinárodního práva
soukromého v rámci
evropského práva

Vymezení základních pojmů

1.1 Evropské mezinárodní právo soukromé a pracovní právo – základní východiska

Úprava mezinárodního práva soukromého v rámci evropského práva¹ patří k velmi specifickým oborům. Předně se jedná o **obor průřezový**, ve kterém se nerozlučně mísí aspekty práva mezinárodního, evropského i vnitrostátního a pochopení dané látky nutně vyžaduje reflexi všech těchto aspektů.

Jedná se současně o **obor velmi dynamický**. Politická situace v EU sice nijak zvláště nepřeje hmotněprávní unifikaci v rámci konkrétních právních oborů – např. jednotný občanský zákoník je i při tom nejoptimističtějším pohledu hrdou daleké budoucnosti. Nicméně to je právě situace, ze které mezinárodní právo soukromé profituje a která vytváří úrodnou půdu jednak pro transformaci instrumentů stávajících, jednak pro přípravu instrumentů nových. Speciální rys norem tohoto oboru, pro které je příznačná zejména určitá autonomie, neutralita a univerzalita, jsou důvodem toho, že je unifikace kolizních, resp. procesních norem vnímána jako mnohem méně invazivní oproti unifikaci hmotného práva a tím pádem je i mnohem snadnější. Díky tomu se evropské mezinárodní právo soukromé stalo oborem zahrnujícím velmi rozsáhlou materii zahrnující zejména významné a poměrně rozsáhlé unifikace norem kolizních a procesních, k nimž navíc existuje bohatá judikatura.

Evropské mezinárodní právo soukromé je však, i přes výše uvedené, **stále relativně mladou, novou disciplínou**, jejíž bouřlivý rozvoj není otázkou více než několika málo let, maximálně dvou dekad. Novinkou je do jisté míry (pořád ještě) i evropská integrace České republiky. Česká republika se stala členským státem EU před téměř deseti lety – což by sice teoreticky měla být dostatečně dlouhá doba pro koherentní propojení evropského práva s českým právním řádem, ale

¹ Tato publikace vychází z toho, že právní teorie se dnes již přiklonila k označení „evropské právo“ a záměrně se tak vyhýbá použití archaičtějších pojmů „právní systém EU“, „unijní právo“, resp. „právo EU“, popř. „komunitární právo“, a to i přes možné výhody, které lze k takovému zjednodušujícímu pojetí mít.

prakticky tomu tak úplně není. Aplikační praxe v tomto směru stále zaznamenává řadu výzev, orientace v právu EU zdaleka není samozřejmostí a navíc i čistě psychologicky je právo EU do jisté míry stále vnímáno jako něco „nového“, a to spíše v těch negativních konotacích. Což je do jisté míry pochopitelné – neboť evropské právo obecně a tím pádem i jeho dílčí obory jsou z povahy věci obory nepřiliš „uživatelsky přívětivými“. Pro správné pochopení a aplikaci evropského práva není možné se pohybovat pouze v rámci jednoho (českého) právního systému, vystačit si jenom s českou judikaturou a není ani radno spoléhat se výlučně na české znění příslušných právních předpisů. To s sebou pochopitelně přináší značné nepohodlí. K výslednému diskomfortu dále přispívá i fakt, že evropské mezinárodní právo soukromé je (jako ostatně celé evropské právo) disciplína značně fragmentární – postihuje (a to nikoli v rovnoměrném detailu) pouze určité vybrané právní obory, segmenty či instituty, které jsou využitelné z hlediska evropské integrace a současně akceptovatelné členskými státy. Ani tento aspekt samozřejmě k přehlednosti daného právního oboru nepřispívá.

Výše uvedené obecné charakteristiky evropského mezinárodního práva soukromého by mohly být vnímány spíše jako negativní reklama na tento obor. Zatím však nebylo uvedeno to nejpodstatnější: že se jedná o **obor abnormálně pestrý, zajímavý a zejména nesmírně důležitý pro praxi**. Není třeba dlouze rozvádět, že právní i jiné vztahy s obchodními i jinými zahraničními partnery jsou dennodenní skutečností, přítomnost nejrůznějších druhů mezinárodních prvků se stala nedílnou součástí našich životů a odráží se tím pochopitelně i ve významu dotčené právní regulace.

Pokud jsem výše uvedla, že evropské mezinárodní právo soukromé je oborem pestrým, zajímavým a důležitým pro praxi, tyto kvality se v plné míře uplatňují i pro **obor pracovního práva**. Opět není nutné vysvětlovat notoriety, že málokterý obor se s dennodenní relevancí dotýká života většiny populace – ať již figuruje na straně zaměstnanecké či zaměstnavatelské. Ani pracovní právo navíc není statickou záležitostí a jedním z určujících trendů několika posledních desetiletí je mobilita pracovní síly. Pracovněprávních vztahů s mezinárodním prvkem v důsledku této mobility kontinuálně přibývá a je třeba řešit důsledky z toho vyplývající. A to je právě jednou z mnoha úloh evropského mezinárodního práva soukromého.

Téma této knihy proto vyžadovalo **specifické zpracování**, pro které je určující zejména snaha o nalezení vyváženého kompromisu mezi popisem obecných aspektů evropského mezinárodního práva soukromého, který by měl přispět ke komplexnímu vnímání úlohy pracovního práva v rámci tohoto systému, a mezi komentářem ke konkrétním instrumentům, ať již mají zřejmé pracovněprávní implikace, anebo je možné o takových implikacích pouze spekulovat.

1.2 Mezinárodní právo soukromé

Mezinárodní právo soukromé je tradičně **samostatným odvětvím/oborem** právního řádu každého státu. Předmětem úpravy tohoto oboru jsou soukromoprávní vztahy – zejm. vztahy občanskoprávní (včetně vztahů rodinného práva), obchodněprávní a pracovněprávní.² Specifikem těchto vztahů je existence mezinárodního (zahraničního, přeshraničního, cizího) prvku, tj. jedná se o právní vztahy, u nichž lze konstatovat určitý vztah k zahraničí.³

Z výše uvedeného vyplývá, že **účastníky vztahů** s mezinárodním prvkem jsou vždy subjekty soukromého práva, tedy fyzické a právnické osoby, které nevystupují jako subjekty práva veřejného (za daných předpokladů může být tedy účastníkem těchto vztahů i stát). Výraz „mezinárodní“ v názvu tohoto oboru je tedy do jisté míry zavádějící v tom smyslu, že neoznačuje **původ právních norem této disciplíny** – tyto normy nejsou, resp. nemusejí být supranacionálního původu. Naopak pravidla mezinárodního práva soukromého jsou originálně předmětem čistě vnitrostátní úpravy, záležitostí národního práva a každý stát tak disponuje vlastní úpravou této problematiky. Teprve sekundárně se tato pravidla stala předmětem harmonizace na mezinárodní úrovni (ať již v rámci ES/EU či mimo tento rámec).⁴

Vztah k jinému (zahraničnímu) právnímu řádu je typicky dán okolností, že jeden ze subjektů daného právního vztahu vykazuje těsné sepětí s jiným státem (jedná se např. o cizího státního příslušníka či zahraniční společnost), anebo je takový vztah dán u (nepřímého) předmětu daného právního poměru (např. věci či autorského práva), jehož se chování účastníků týká (předmětem koupě je nemovitost v zahraničí, autor usiluje o ochranu svého díla i za hranicemi svého domovského státu apod.).

Mezinárodní prvek může však samozřejmě nabývat i jiné podoby – může jít o skutečnost, která je pro vznik nebo existenci určitého vztahu významná (např. škodu v zahraničí, která má přeshraniční dosah), nebo

² K problematice kvalifikace soukromoprávních norem blíže Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. Brno: AUB Iuridica No. 206, Masarykova univerzita, 1998, s. 11–12.

³ České mezinárodní právo soukromé pracuje tradičně s pojmem „mezinárodní prvek“, zatímco Římské instrumenty existenci mezinárodního prvku definují prostřednictvím obrátů „vztah k právu různých zemí“, resp. „kolize právních řádů“; obsahově se nicméně jedná o totéž – vždy jde o akcentaci přeshraničního dosahu řešených právních vztahů.

⁴ Srov. např. *Bogdan Introduction*, s. 3.